

Critical Evaluation of English-Kurdish Dictionaries according to Bogaards' Views

Sherzad Saeed Sedeeq¹, Shina Abubakir Ahmed²

¹Kurdish Department, Faculty of Education, Sorani University

²Kurdish Department, Faculty of Arts, Sorani University

DOI: <https://doi.org/10.31918/twejer.2471.01>

Published: 21/07/2024

Abstract

Dictionary evaluation is one of the scientific principles of improving dictionaries. The main purpose of dictionary evaluation is to convey information to the user and identify the strengths and weaknesses of dictionaries for consideration in subsequent editions. This study evaluates the format of some general English-Kurdish bilingual dictionaries (online, offline and print) according to the principles of the theory of dictionary criticism.

This paper explains some of the characteristics of dictionary criticism, the criteria of dictionary criticism, the patterns form of Bogaards' criticism and the criteria that have become the basis for evaluating dictionary (criteria: findability, comprehensibility and usability). The data in this research is collected by questionnaires which survey methodology is implemented by returning to different users of bilingual dictionaries and presenting questionnaires to them.

To achieve this, a number of users were distributed questionnaires, after answering the the questionnaire, the responses were analysed using SPSS 2022. The research population consists of speakers of Central Kurdish in Erbil, Sulaimani and Halabja provinces.

The study reached several conclusions, the most important of which are that most users do not have a high level of satisfaction with the dictionaries they had used, and they recorded a low arithmetic mean according to the criteria of Bogaards' Criticism.

Keywords: *the user, dictionary format, Bogaards'criteria: findability, comprehensibility and usability.*

هه‌لسه‌نگاندنی ره‌خنه‌ی فره‌نگه ئینگلیزی- کوردییه‌کان له پوانگه‌ی بوگاردزه‌وه

پ. ی. د. شیرزاد سعید صدیق به‌شی زمانی کوردی، فاکه‌لتیی په‌روه‌رده، زانکوی سۆران

م. ی. شنه‌ی أبوبکر أحمد به‌شی زمانی کوردی، فاکه‌لتیی ئاداب، زانکوی سۆران

پوخته

هه‌لسه‌نگاندنی فره‌نگه‌ی یه‌کیکه له بنه‌ما زانستییه‌کانی باشت‌کردنی فره‌نگه‌کان. مه‌به‌ستی سه‌ره‌کیی هه‌لسه‌نگاندنی فره‌نگه‌ی گه‌یاندنی زانیارییه به به‌کاره‌ینه‌ر و دیاریکردنی خاله به‌هیز و لاوازه‌کانیه‌تی، بۆ له‌به‌رچاوگرتنیان له کاتی چاپ و وه‌شانه‌کانی دواتریاندا. بۆ هه‌لسه‌نگاندنی فره‌نگه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای تیۆر و پیوه‌ری تایبه‌تی ره‌خنه‌ی فره‌نگه‌ی، ئەم توێژینه‌وه‌یه فۆرماتی هه‌ندیک فره‌نگه‌ی گشتیی دووزمانیی ئینگلیزی- کوردی (ئۆنلاین، ئۆفلاین و چاپکراو) به‌پیی پیوه‌ری ره‌خنه‌ی فره‌نگه‌ی ده‌خاته به‌ر تیشکی هه‌لسه‌نگاندنه‌وه.

له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا تایبه‌تمه‌ندی ره‌خنه‌ی فره‌نگه‌ی، پیوه‌ره‌کانی ره‌خنه‌ی فره‌نگه‌ی، شیوه‌ی ره‌خنه‌یی بوگاردز، ئەو پیوه‌ره‌کانی کردوونه‌ته بنه‌ما بۆ هه‌لسه‌نگاندنی فره‌نگه‌ی (توانای دۆزینه‌وه، توانای تیگه‌یشتن و توانای به‌کاره‌ینان) و په‌یوه‌ندیان به به‌کاره‌ینانی فره‌نگه‌ی روونده‌کرینه‌وه. بۆ کوک‌کردنه‌وه‌ی داتا، له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا میتۆدۆلۆجیی راپرسی، ئامرازی پرسیارنامه به‌کاره‌اتوه، که به‌گه‌رانه‌وه بۆ به‌کاره‌ینه‌ره جیاوازه‌کانی فره‌نگه‌ی دووزمانی و به‌پیشکه‌شکردنی پرسیارنامه به‌سه‌ریاندا جیبه‌جیبه‌کرئ. بۆ گه‌یشتن به‌م مه‌به‌سته، دوا‌ی وه‌لامدانه‌وه‌ی پرسیارنامه‌که له لایه‌ن به‌کاره‌ینه‌ره‌وه، ئەنجامه‌کان به‌تاقیکردنه‌وه‌ی ئاماری تاقیکراونه‌ته‌وه و به‌رنامه‌ی 2022 SPSS بۆ شیکاری ئەنجامه‌کان به‌کاره‌ینراوه. کۆمه‌لگه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ش پیکه‌اتوه له ئاخپوه‌رانی کوردی ناوه‌راست له پارێزگا‌کانی هه‌ولێر و سلێمانی و هه‌له‌بجه. گرنگترین ئەو ئەنجامانه‌ی ئەم توێژینه‌وه‌یه پینگیه‌یشتوووه بریتیه له‌وه‌ی، که

زۆر بهی به کارهینهران ئاستی رازیوونیان بهو فرههنگانهی که ئاماژهیان پیکردوو، له رادهیهکی بهرزدا نییه، ههروهها بهپی پیهههکانی تیوری رهخنهی بوگاردز تیکرای ژمیرهیی نزمیان تومارکردوو.

وشه کللییهکان: به کارهینهر، فۆرماتی فرههنگ، پیهههکانی بوگاردز: توانای دۆزینهوه، توانای تیگهیشتن و توانای به کارهینان.

هه‌لسه‌نگاندنی ره‌خنه‌ی فه‌ره‌نگه ئینگلیزی- کوردییه‌کان له پوانگه‌ی

بوگاردزه‌وه

پیشه‌کی

زۆر جار فه‌ره‌نگه گشتییه‌کان له‌لایه‌ن نووسه‌ران، ره‌خنه‌گرانی ئه‌ده‌بی یان شاره‌زایانی زانسته مرۆییه‌کان ره‌خنه‌یان لیده‌گیریت. لاندۆ ئاماژه به پتیوستیی هه‌بوونی زانستی فه‌ره‌نگنووسی له‌لایه‌ن ره‌خنه‌گره‌وه ده‌کات، چونکه به‌بروای ئه‌وه ئه‌گه‌ر وانه‌بی، ئه‌گه‌ری ئه‌وه هه‌یه هۆکاری هه‌ندیک له‌ بریارانه‌کانی دانه‌ری فه‌ره‌نگ و هه‌ندیک له‌ پرسیارانه‌ی که له‌ ره‌خنه‌که‌دا پتیوسته بپرسرین، وه‌لامیان بۆ که‌سی ره‌خنه‌گر نادیار بیت (Landau, 1989: 305).

بوونی چه‌ندین فۆرماتی فه‌ره‌نگی گشتیی دووزمانیی ئینگلیزی- کوردی (ئۆنلاین، ئۆفلاین و چاپکراو) به‌کاره‌ینه‌ری تایبه‌تی خۆیان هه‌یه، که‌چی له‌ که‌موکورتی بیبه‌ش نین. بۆئه‌وه‌ی بتوانریت هه‌لسه‌نگاندنیکێ روون بۆ ئه‌م فه‌ره‌نگانه‌ بکریت، به‌ پشتبه‌ستن به‌ پیوه‌ری بوگاردز ئه‌م هه‌لسه‌نگاندنه ئه‌جامده‌دریت و ئه‌و پیوه‌رانه به‌کارده‌هینرین بۆ وه‌سفکردن و به‌راوردکردنی ئه‌و فه‌ره‌نگانه‌ی له‌م تویژینه‌وه‌یه‌دا، ئاماژه‌یانپیکراوه.

میتۆدی تویژینه‌وه

له‌م تویژینه‌وه‌یه‌دا، بۆ کۆکردنه‌وه‌ی داتا، له‌ چوارچێوه‌ی میتۆدۆلۆجیی راپرسی، ئامرازی پرسیارنامه به‌کارهاتوه، که به‌گه‌رانه‌وه بۆ به‌کاره‌ینه‌ره جیاوازه‌کانی فه‌ره‌نگی دووزمانی و به‌ پیشکه‌شکردنی پرسیارنامه به‌سه‌ریاندا، جێبه‌جێده‌کریت.

راستگۆیی و جیگه‌ری پرسیارنامه‌که

بۆ ئه‌م مه‌به‌سته پرسیارنامه‌یه‌کی گشتی له‌ مانگی نیسانی 2022 له‌ نیوان 11 ئه‌ندامی ستافی زانکۆ که بریتی بوون له‌ پسپۆران و شاره‌زایانی زمان تاقیکرایه‌وه و هه‌لسه‌نگاندنی بۆ کرا. داویان لیکرا تیبینی خۆیان له‌سه‌ر راپرسییه‌که، شیوازی دارشته‌که و راده‌ی رازیوونیان

لهسه ره بره بره یهک له بره بره یهک، گونجاوه یان نهگونجاوه، بدهن. پاشان سه رنج و تیپینییهکانیان له کاتی نهجامدانی وهشانی کۆتایی راپرسییه که دا له بهرچاوه گیرا. (خشته ی ژماره 1).

خشته ی ژماره (1) راپرسییه پوهاله تیپ پرسیارنامه که

به مه بهستی دهرهینانی جیگیری پرسیارنامه که، ریگیه ئه لفا کرۆنباخ، که یه کیکه له و ریگیانه ی به کارده هینریت بو دۆزینه وه ی په یوه ندیی یه کگرتوویی هه بره بره یهک به بره بره کانی

ژماره ی بره	ژماره ی رازیوو	ریژه ی سه دی	به های کای دووچا	ناستی بهنگهداری 0.05
1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 18, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 30, 36, 37, 38, 42, 43, 44, 45, 51	11	100%	11	بهنگهداره
6, 11, 14, 15, 17, 19, 28, 40, 41, 48, 50, 52	10	90.9%	7.364 ^a	0.007 بهنگهداره
7, 8, 9, 10, 16, 24, 29, 34, 35, 39, 46, 47, 49, 53	9	81.8%	4.455 ^a	0.035 بهنگهداره
23, 31, 33	6	54.5%	0.091 ^a	0.763 بهنگهدارنیه
32	7	63.6%	0.818 ^a	0.366 بهنگهدارنیه

تره وه، ناستی به های ئه م ریگیه هه میسه ده که ویته نیوان (0 بو 1) (Taber, 2017: 127). بو دهستخستنی جیگیری پرسیارنامه که سوود له ریگیه ره وایه تیپ ناوه رۆک (internal validity) وه رگیراوه و هه ر بو ئه م مه بهسته ش ریگیه ئه لفا کرۆنباخ په پره وه دهره کریت.

به پشتبهستن به و ریگیه یه له سه ره وه ئاماره ی پیکرا، توانا جیگیری بو بابه ته کانی پرسیارنامه که بدۆزریته وه و ریژه ی جیگیری پرسیارنامه که هه ره که له (خشته ی ژماره 2) دا پیشاندراره له گشت بره که کاندای بریتییه له (0.812)، که ئه مه ش به به هایه کی په سه ند داده نریت، چونکه ئه م به هایه به رزتره له (0.70) و هه ر به هایه کی دهره ندرارویش به ریگیه ئه لفا کرۆنباخ که وره تر بیت له (0.70) ئه و به به هایه ک داده نریت که جیگیری ناوه رۆکی هه یه (سه رچاوه ی پیشوو).

خشتهی ژماره(2) جیگیری به ریگهی ئەلفا کرۆنباخ بۆ بابەتەکانی پرسیارنامەکه

ژمارە ی برگەکان	نەلفا کرۆنباخ بەینی برگە ستاندرەکان	نەلفا کرۆنباخ
49	0.810	0.812

۱.۱ ناساندنی هەندیک لە چەمکە سەرەکییەکان

بەکارهێنەر: ئەو کەسە، کە بۆ فەرھەنگ یان کتیب و سەرچاوەی تر دەگەریتەو. تویژینەو. لەسەر کارامەیی و پێویستی گەرانهووی بەکارهێنەر خزمەتیکی زۆر بە تەکنیکی بەکارهێنەر و شیواز و کتیبی سەرچاوەکان دەکات، هەرۆها سەرکەوتنی بەکارهێنەریش پەيوەستە بەووی؛ کە تا چەندە ئەو فەرھەنگە خزمەت بە پێویستیەکانی ئەو دەکات (Hartman & James, 1998: 150).

لە ۱۹۷۰ بە دواوە لەگەڵ داھینانی روانگەیی بەکارهێنەر و زانستی بەکارهێنانی فەرھەنگ لە لایەن ویگاندەو، ئەو خالە زیاتر تیشکی خرایە سەر کە بەکارهێنەری جۆراوچۆر، جۆری جیاوازی فەرھەنگ بۆ چالاکیی جۆراوچۆری زمانی بە ریگای جیاواز و لە بارودۆخی جیاوازا بەکاردهینن. لە پاشاندا بە تاییبەت لە سەرەتاکانی سەدەیی بیست و یەک لقیک لە بواری فەرھەنگناسی بە ناوی بەکارهێنەرناسی پەیدابوو، کە ئامانجی فەرھەمکردنی توانای زیاتری بەرھەمھینانی فەرھەنگی لەبارتربوو (Sevenson, 2009: 452).

بەکارهێنەرناسی: بە گوێرەیی (Hartman & James, 1998: 152)، بەکارهێنەرناسی بریتییه لە شیوازەکانی تویژینەو لە پێویستی و شارەزاییەکانی گەرانهووی بەکارهێنەرەکان بۆ بەرھەمە سەرچاوەییەکان. لە دەیەیی شەستەکاندا، بۆچوونی وشەناس و فەرھەنگنوسەکان لەسەر ئەو بابەتە، کە فەرھەنگەکان پێویستە بۆ داھینکردنی پێویستیە تاییبەتییەکانی چینی تاییبەتەکان دیزاین بکریت و فەرھەنگ تەنیا سەرچاوەیەکی نەبیت، زانیاریی گشتی لەبارەیی زمانەو

دهسته‌به‌ربکات، به‌لکو ئامرازیک بیت، بۆ چاره‌سه‌رکردنی کیشهی به‌کارهینه‌ران له کاتی به‌کارهینانی زماندا.

به بروای Hartman (2001) به‌کارهینه‌رناسی لقیکه له تیوری فرهه‌نگنوسی، که بریتییه له پیشکه‌شکردنی ریکاری تاییهت بۆ به‌ره‌مهینانی فرهه‌نگی باشتر و پیوستیش دهکات ئه‌م کاره له قوناغی نه‌خشه‌دانان بۆ فرهه‌نگ ئه‌نجام‌دیریت. هه‌لبه‌ته له زۆربه‌ی باره‌کاندا به‌م شیوه‌یه نییه و توژیینه‌وه به گشتی له دوا‌ی بلا‌وبونه‌وه‌ی فرهه‌نگ ئه‌نجام‌ده‌دریت (Hartman, 2001: 95).

۲.۱. تاییه‌تمه‌ندییه‌کانی ره‌خنه‌ی فرهه‌نگ

له پوانگهی زۆفگن (۱۹۹۴) ره‌خنه‌گرتن له فرهه‌نگ، له جیاتی ئه‌وه‌ی تاییهت بیت به چۆنیه‌تی زانیارییه دراوه‌کان له‌ناو فرهه‌نگدا، پیوسته زانیاری ئیمه له باره‌ی به‌کارهینه‌رانی فرهه‌نگ بیت و پیوستیه راسته‌قینه‌کانیان له‌به‌رچا‌وبگیریت (له Bogaards, 2003: 28 وهرگیراوه).

به بروای نیلسن ناکریت، هه‌موو ره‌خنه‌کان له چوارچیه‌ی ره‌خنه زانستییه‌کان له‌قه‌له‌مبدریت، به تاییهت ئه‌و ره‌خنانه‌ی که بۆ باشترکردن و به‌ره‌وپیشبردنی فرهه‌نگنوسی ده‌گیرین، چونکه زۆربه‌ی ئه‌و ره‌خنانه‌ی که له رۆژنامه‌کان، هه‌فته‌نامه و گو‌فاره‌کان بلا‌وده‌کرینه‌وه نازانستین و مه‌به‌ست لیان راکیشانی سه‌رنجی خه‌لکه به‌ره‌و بلا‌وکراوه نوییه‌کان و ئاگادارکردنه‌وه‌یانه له بوونی فرهه‌نگی نوی له بازاردا. له کاتیکدا پیوسته ره‌خنه وه‌کو شتیکی سه‌رووتر له به‌ره‌مه ئاساییه‌کان بزانی و به ئاراسته‌ی باشترکردن و له خزمه‌تی توژیینه‌وه هه‌ژماری‌بکه‌ین (Nilson, 2009: 25).

له لایه‌کی تره‌وه، به ئامۆژگاری فلیپس و پیو (۲۰۰۵) پیوسته، ره‌خنه بۆ ئاستی وه‌سفی سه‌رووتر ببردیریت، هه‌روه‌ها پیوسته شیکردنه‌وه و هه‌لسه‌نگاندن و بیرکردنه‌وه‌شی تیدا جی‌بکریته‌وه. به‌مه‌ش هه‌نگاوی دواتر، توژیینه‌وه‌یه له ئامانجی ره‌خنه‌گرتن له فرهه‌نگ، که

به شیوهیهکی گشتی مه بهستی سه رهکی رهخه گرتن له فرههنگ گه یاندنی زانیارییه به خوینهر. هه ندیک له رهخه کان، بو ئاراسته کراوی گشتی و هه ندیکیشیان بو ئاراسته کراوی تاییه تین، ههروهه ها گرووی جوړاوجوری وهکو ئه دییان، توژهران، نووسهران، فرههنگنووسه کان، به کارهینه رانی فرههنگ، فرهمانبه رانی کتبخانه و خه لکی تر له خۆده گریت (سه رچاوه ی پیشوو).

۳.۱. پیوه رهکانی رهخه ی فرههنگ

یه کیک له پیوه رهکانی رهخه ی فرههنگ چۆنیه تیی پیشاندانی ناوه پوکی فرههنگه، ههروهه ها چ کاریگه ریه کی له سه ر توانای ده سته گه یشتن به زانیارییهکانی هه یه. له م گوشه نیگایه وه، بابه تگه لیک له رهخه ی فرههنگیدا پیویسته ره چاوبکرین، بریتین له: هه ژمارکردنی لاپه رهکان (قه باره ی لاپه ره، هه ژماری ستوونه کان، قه باره ی په راویزه کان، دووری نیوان ده روزه و جیکردنه وه ی هه ندیک بابه تی وهک: تیبینییهکانی به کارهیتان، هیلکارییهکانی پروونکردنه وه و وینه له نیو ده قه که دا). ههروهه ها ریزکردنی ده روزه کان وهک: هیتانی زانیاری نیوی بو سه ره تایی دیره که، قه باره ی ده روزه کان و بابه تی وهک کورته کراوه کان. پیوه ری تر په یوه سته به کومه لیک بابه تی وهک پانتایی وشه کان، پیکهاته ی وشه کان، هوموگراف، جیاکردنه وه ی واتا، پیتاسه کاری، په یوه ندیی وشه یی، گوکردن، زانیاری ریزمانی، به کارهیتان، کان، ئیتیمولوژی و هه ندیک تاییه تمه ندیی وهک هاوواتاکان (Nilson, 2009: 177-181).

مه کمیلان (۱۹۴۹) ئاماژه به هه ندیک پیوه ری تر له رهخه ی فرههنگی ده کات، که به سه پیوه ری سه ره کی بو ئه و کاره ناویانده بات، که بریتین له: چه ندیتی زانیارییهکان، وهک (ژماری ده روزه کان، ژماری پیتاسه کان، ژماری وشه کان یان زاراه نوویه کان، هاوواتاکان، ئیتیمولوژی و گوکردن)، ههروهه ها زانیاری چۆنیه تی وهک: وردی، ته وای، پوونی، ساده یی و نویی بابه ته کان و کاریگه ری پیشکه شکردن (Effectiveness of presentation). وهک: توژینه وه له سیسته می ئه لف و بی، شوینی دانانی ئیتیمولوژی له ده روزه دا، ریزبه ندی

پیناسه‌کان، سیستهمی توماری گوگردنه‌کان و چۆنیه‌تی چاپه‌که. هه‌روه‌ها ئه‌و وتاران‌ه‌ی له به‌شی باب‌ه‌ته سه‌ره‌تاییه‌کاندا دین، وه‌ک: ریبه‌ری به‌کاره‌یتان و زانیاری ئینسایکلۆپیدیایی له به‌شی باب‌ه‌ته کو‌تاییه‌کاندا ده‌خرینه ژیر تو‌یژینه‌وه‌ی ره‌خنه‌یی. هه‌لبه‌ته کو‌مه‌لیک پی‌وه‌ری تریش بو ره‌خنه‌ی فه‌ره‌نگی باسکراون، که ده‌کری ئاماژه به سالی بلا‌وبونه‌وه، ئه‌و پسپۆرانه‌ی وه‌کو راویژکار کاریان کردوه، ژماره‌ی لاپه‌ره‌کان، ژماره‌ی کاره‌کته‌ره‌کان، تیکرای ژماره‌ی وشه‌کان له هه‌ر ده‌روازه‌یه‌کدا و ژماره‌ی وشه نو‌یییه‌کان بکریت (له Landau, 1989: 306 وەرگیراوه).

له لایه‌کی تر، Chapman (1977) بو هه‌لبژاردنی کان له ره‌خنه‌ی فه‌ره‌نگدا پینشیا‌زی شیوازی هه‌لبژاردنی هه‌ره‌مه‌کی ده‌کات، بو هه‌لبژاردنی ده‌یه‌مین ده‌روازه‌ی سه‌ره‌کی له هه‌ر بیست لاپه‌ره‌یه‌کدا و تو‌یژینه‌وه له هه‌ر ده‌روازه‌یه‌ک له رووی: وردی، ته‌واویتی، روونی، ساده‌یی و نوویی. لێره‌دا ره‌خنه‌گر پی‌ویسته دانیاییت، کان به دروستی هه‌لبژیردراون، له هه‌ر باب‌ه‌تیکی ریزمانی به لایه‌نی که‌م یه‌ک هه‌لبژیردراویتی، فره‌واتایی به باشی پیشاندراویتی و له کانی هه‌ردوو چینی وشه گشتیه‌کان و پسپۆرییه‌کاندا هه‌بن. هه‌روه‌ها کانیش پی‌ویسته، به هۆی گه‌رانه‌وه به پیرستی دووباره بینینه‌وه‌ی ره‌خنه‌گر ته‌واو بکریت. چاپمان پینشیا‌زی ئه‌وه ده‌کات؛ که کاری ره‌خنه‌گرتن له ریگه‌ی کو‌مه‌لیک ره‌خنه‌گری پسپۆر له بازنه‌یه‌کی تایبه‌تدا ئه‌نجامدراویتی. ئه‌و کاره ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی، هه‌ر یه‌ک له لایه‌نه‌کانی وه‌سفیی وشه‌ی فه‌ره‌نگ بخریته ژیر تو‌یژینه‌وه‌ی ته‌واو، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌و کاته‌دا هه‌م وه‌رگرتن فراوانتره و هه‌میش جه‌خت له‌سه‌ر مه‌یلی تایبه‌تی ره‌خنه‌گر ده‌کریته‌وه.

به بروای Nilson (2009) ره‌خنه‌ی زانستیانه سه‌باره‌ت به رۆلی فه‌ره‌نگه‌کان پی‌ویسته وه‌لامده‌ره‌وه‌ی پرسیا‌ره‌کان بیته. ئه‌و پرسیا‌رانه پی‌ویسته تایبه‌ت بن به رۆلی فه‌ره‌نگ، بو ئه‌وه‌ی بزانی‌ت، ئایا زانیاری پیشکه‌شکراو له فه‌ره‌نگ به ئاراسته‌ی گه‌یشتن به‌و رۆلانه کارده‌که‌ن یان نا؟ یان به واتایه‌کی تر هه‌ماهه‌نگی له نیوان زانیارییه‌کان و پی‌ویستی

به کارهینه راندا ههیه؟ به جوړیک پیشاندراوین، به کارهینه ران بتوانن پښان بگن و زانیاری پیووستی خوین بۆ چاره سهری کیشه کانیان به ده ستهین؟ هه روه ها پیووسته ئه وه دیاری بکریت، ئایا زانیاریه کان له گه ل رۆلی فرههنگ بۆ دابینکردنی پیووستی به کارهینه ران به کده گریته وه؟ تا ریکی بخه ن و به به که وه گریی بدن (Nilson, 2009:35).

نیلسن جهخت له وه ده کاته وه، رهخه گر له به رانه ر دوو گروپ، واته دانهری فرههنگ و خوینه رانی رهخه که ی، به رپرسیاری خاوه ن دوو ئه رکه. به که میان، ئه وه به رهخه نابیت خالی ناپه یوه ست، نادا په روه رانه و بیینه ما بیت. دووه میان، رهخه نابی وینه به کی هه له و سه رلیتشیوینه ر له فرههنگ بدات، به لکو پیووسته زانیاری به سوودی تیدابیت. له ئه نجامدا رهخه گر ده بیت به و بنه مایانه ی له لایه ن هه مووانه وه په سه نده، پابه ند بمینیتته وه، واته رهخه پیووسته له سه ر ئه و بنه ما و شیوازانه بیت، که فرههنگ نووس و رهخه گری به ئه زموون و به رپرس به کاریده هینن (سه رچاوه ی پیشوو).

٤.١. شیوه ی رهخه ی بوگاردز

Bogaards (1996) له توژیینه وه که یدا که تایبه ته به فرههنگی فیرخووانی زمان ده سته دکات به رهخه و توژیینه وه، له چوار فرههنگی فیرخووانی ئینگیزی له روانگی به جیهتانی رۆلی پیووستیان، واته وه لامدانه وه ی پیووستی به کارهینه ران. ئه و سه ره رای روونکردنه وه ی ئه و قوناغانه ی به کارهینه ر له کاتی تیگه یشتن و به ره مهینانی ده قدا به زمانی بیانی پښاندا تیپه ر ده بیت، هه ولده دات وه لامی ئه و پرسیارانه ش بداته وه، که له م باره وه دینه کایه وه.

بوگاردز بروای وایه ده بیت بزانیاری، له ههنگاوی به که مدا فرههنگه کان به چ شیوه به ک بۆ مه به ستی تیگه یشتن receptive و به ره مهینان productive به کارده هینرین، هه روه ها به کارهینه رانیان کین؟ به بروای ئه و، به هوی ئه وه ی فرههنگه کان به شیوه به کی گشتی بۆ ئه نجامدانی په یوه ندی زاره کی به کارناهینرین، باشتره جهخت له سه ر خویندنه وه و نووسین

بکریته وه. بوگاردز، چۆنیه تی به کارهینانی فرههنگ له چالاکیهکانی تیگه یشتن، واته خویندنه وه و به ره مهینان، واته نووسین به شیوهی جیا باس دهکات. لیره دا ئه و به پیشکه شکردنی مۆدیلیک، قوناغهکانی به دوا داگه ران روونده کاته وه. له کوتایی توژیینه وه که شیدا، لایه نه به هیز و لاوازهکانی فرههنگه کان له خشته یه کدا کورته کاته وه (Bogaards, 1996: 278).

به پای بوگاردز له کاتی خویندنه وهی ده قدا، به کارهینەر رووبه رووی فۆرمیکی زمانی ده بیته وه، ده توانیت له پیرستی ئه لفویبی فرههنگه کانا بیدۆزیته وه. کیشه که کاتیک رووده دات، به کارهینەر نه توانی ئه م فۆرمه به هۆکاری سنووردار و بچوکی فراوان پیکهاته که ی له فرههنگدا بدۆزیته وه، یانیش فۆرمه که له شوینی ئه لف و بی چاوه روانکراودا نه بیت. ئه گه ری ئه وه هه یه، فۆرمه که به شیک بیت له ده ربینیک، له ژیر ئه و وشه یه دا نه بیت که به کارهینەر به دوایدا ده گه ریت. ههروه ها له باره ی فۆرمه فرهواتا کانا، کیشه ی دۆزینه وهی ئه و واتایه یه یه کانگیر بیت له گه ل ئه وهی له ده قه که دا هاتوه. بوگاردز ئه م قوناغه به بابته ی توانای دۆزینه وه findability گریده دات. له م قوناغه دا توژیینه وهی فرههنگ تایبته ده بیت به وه لامی کۆمه لیک پرسیار سه باره ت به ژماره ی وشه کان و زاروه به کارهاتوه کان له فرههنگدا، شوینی دانانیان و توانای ده سته گه یشتن پیمان، ههروه ها ئه و ئاماده کاریبانه ی بو رینمای به کارهینەر له بهر چاوده گیرین.

دوای دۆزینه وهی شوینی راسته قینه ی زانیاری دیاریکراو، پیوسته به کارهینەر زانیاریه کان دیکۆد بکات؛ واته؛ کار بو تیگه یشتنی زانیاریه کان بکات. به و پینیه ی فۆرمه که بو به کارهینەر ناسراو نییه، وهک: پیناسه، وینه، یان هه ر هۆکاریکی تر، که یارمه تیده ره له تیگه یشتنی واتادا. بوگاردز ئه م قوناغه به توانای تیگه یشتن comprehensibility ناو ده بات. بوگاردز له م قوناغه دا، وه لامی چهند پرسیاریک ده داته وه به وهی که، پیناسه کان تا چهند مایه ی تیگه یشتن؟ بو روونکردنه وهی واتا کان، چ جۆره ویناکردنیک یان هۆکاری تر به کارده هینریت؟ ئه و

نمونه‌نامه‌ی که خراونه‌ته‌پوو تا چه‌نده شی‌او‌ی تیگه‌یشتن؟ فه‌ره‌نگه‌کانیش بۆ پوونکردنه‌وه‌ی واتا له هۆکاری جۆراوجۆری وه‌ک وشه‌ی پیناسه‌کراو، جۆره‌ها شیوه و نمونه‌ی ساده به‌کارده‌هین. لێ‌ده‌دا ئاستی توانای تیگه‌یشتنی پیناسه و نمونه‌کان و هۆکاره‌کانی تر، که بۆ پوونکردنه‌وه‌ی واتا له فه‌ره‌نگدا به‌کارهاتوون، ده‌خ‌رینه ژیر تو‌یژینه‌وه. (سه‌رچاوه‌ی پیشوو: ۲۸۰).

بو‌گاردن پینوایه؛ له دروستکردنی ده‌قیشدا سه‌ره‌تا پووبه‌پووی کیشه‌ی توانای دۆزینه‌وه ده‌بینه‌وه. یه‌کیک له کیشه‌کانی به‌رده‌م به‌کاره‌ینه‌ر له کاتی به‌کاره‌ینانی فه‌ره‌نگدا به‌مه‌به‌ستی به‌ره‌مه‌هینان، بریتیه له دۆزینه‌وه‌ی وشه‌ی نه‌ناسراو یان نائاشنا. له به‌ره‌مه‌هیناندا به‌په‌چه‌وانه‌ی قو‌ناغی تیگه‌یشتن، به‌کاره‌ینه‌ر پینوایه له وشه‌ی ناسراو و ئاشناوه ده‌ستپیکات، تا ده‌گاته نمونه‌ی نو‌یتر و نائاشناتر. کیشه‌ی تر بریتیه له هه‌لبژاردن له نیوان ئه‌و و شانه‌ی مانای وه‌ک یه‌ک یان نزیک له یه‌کیان هه‌یه. له‌م قو‌ناغه‌دا تو‌یژینه‌وه له‌و هۆکارانه به‌مه‌به‌ستی یارمه‌تیدانی به‌کاره‌ینه‌ر بۆ دۆزینه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی نایزانیته و ئه‌نجامدانی هه‌لبژاردنیکی گونجاو له نیوان ئه‌و بژاردانه‌ی که له به‌رده‌مه‌دایه، ئه‌نجامده‌دریت.

کیشه‌ی دواتر بریتیه له د‌ل‌ن‌یا‌بوون له هه‌لبژاردنی دروست، له‌م هه‌لبژاردنه‌دا پینوایه ئاگاداری بابه‌ته‌کانی وه‌کو تاییه‌تمه‌ندییه ریزمانیه‌کان، به‌یه‌که‌وه‌هاتن *Collacability*، دیس‌کو‌رس، گونجاوبوونی وشه له پوانگه‌ی پراگماتیکی و هه‌ندیک لایه‌نی زمانه‌وانی تر بیت. پینوایه په‌یوه‌ندی‌دار به‌م قو‌ناغه پینوایه ده‌گوت‌ریت توانای به‌کاره‌ینان *usability*، ئه‌و چه‌ند پرسیاره له‌م قو‌ناغه‌دا سه‌ره‌له‌ده‌دات: زانیارییه ریزمانیه‌کان تا چه‌نده پوون؟ چ جۆره زانیارییه‌کی تر له‌سه‌ر به‌کاره‌ینان ده‌دریت؟ ئه‌و نمونه‌نامه‌ی که خراونه‌ته‌پوو تا چه‌ند به‌سوودن؟ له‌م قو‌ناغه‌دا پوونیی زانیارییه ریزمانی، زانیاری و نمونه‌کان به‌مه‌به‌ستی به‌ره‌مه‌هینان ده‌خ‌رینه ژیر تو‌یژینه‌وه (سه‌رچاوه‌ی پیشوو: ۲۸۱).

۲. هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فهره‌نگانه‌ی توویژینه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه به‌پیی پێوه‌ره‌کانی

بوگاردز

۱.۲. پێوه‌ری توانای دۆزینه‌وه یه‌که‌م بنه‌مایه له هه‌لسه‌نگاندنی فهره‌نگدا، بۆ زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فهره‌نگانه‌ی توویژینه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه به‌پیی پێوه‌ره‌کانی بوگاردز، هه‌ول‌دراوه یاسای ئاماریی ئه‌نۆفا One way anova به‌کاربه‌یهریت، چونکه له رێگه‌ی ئه‌م یاسا ئامارییه‌وه ده‌توانریت جیاوازییه ئامارییه‌کان له نیوان سێ گۆراو یان زیاتر ده‌ستنی‌شانبکریت، ئه‌مه‌ش به پشتبه‌ستن به ئاستی گوزارشتی (0.05)، ئه‌گه‌ر به‌های ($p < 0.05$) بچووکتر بیت له (0.05) که‌واته به‌لگه‌داریی ئاماریی ده‌بیت (Foster, 2009). له خسته‌ی ژماره (3 و 4) دا قه‌باره‌ی نمونه‌ی به‌کاره‌ینه‌ر، تیکرای ژمیره‌یی، لادانی پێوه‌ری و هه‌له‌ی پێوه‌ریی فهره‌نگه‌کان هاتووه.

زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فهره‌نگانه‌ی توویژینه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه به‌پیی پێوه‌ری توانای دۆزینه‌وه خسته‌ی ژماره 3

وه‌سفکردن (کۆی گشتی توانای دۆزینه‌وه)				
هه‌له‌ی پێوه‌ری	لادانی پێوه‌ری	تیکرای ژمیره‌یی	قه‌باره‌ی نمونه	قه‌ور هه‌نگه‌مان
0.05595	0.67138	2.7326	144	گۆگل ترانزلایت
0.09164	0.74452	2.6288	66	دیکت بۆکس
0.13582	0.63706	2.4318	22	مایکروسۆفت ترانزلایت
0.16375	0.49124	2.5278	9	ئارادی
0.07815	0.51244	2.3953	43	رێبین
0.20087	0.63519	2.5750	10	جاف
0.09665	0.43225	2.6500	20	کارزان
0.36538	0.96671	2.6429	7	همردی
0.10514	0.27817	2.4286	7	رێیاز و کوردستان
0.10406	0.58866	2.6094	32	ئۆکسفۆرد
0.28137	0.68920	2.5000	6	یونیکورس
0.12500	0.17678	2.3750	2	یاد
0.08262	0.31997	2.2333	15	English Kurdish Translator
0.50000	0.70711	2.7500	2	English to Kurdish Dictionary
0.22961	0.60749	2.6786	7	Other
0.03232	0.63991	2.6059	392	کۆی گشتی

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌نۆفا بۆ زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فهره‌نگانه‌ی توویژینه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه به‌پیی پێوه‌ری توانای

دۆزینه‌وه. خسته‌ی ژماره 4

ئەنقۇش					
	كۆي دووجاكان	نمره ئازاد	تېكرای دووجا	بەھای F	ئاستى گۆزارىش
ئىوان گرووپىكان	7.589	14	0.542	1.340	0.181 بەلگەدارىيە
ناو گرووپىكان	152.518	377	0.405		
كۆي گىشى	160.107	391			

دوای جىبەجىكردى جىاوازىي ئەنقۇش كۆي دووجاكانى ئىوان گرووپىكان (7.589) بە نمره ئازادى (14) و تېكرای دووجا (0.542) و بەھای F كە دەكاته (1.340)، ھەرۋەھە كۆي دووجاكانى ناو گرووپىكان (152.518) بە نمره ئازادى (377) و تېكرای دووجا (0.405)، لە كۆتايىشدا كۆي گىشى ئىوان گرووپىكان و ناو گرووپىكان بىرىيە لە (160.107) كۆي دووجاكان و بە نمره ئازادى (391). لە ئەنجامدا ئەو دەردەكەۋىت، كە بەھای (P=0.181) گەۋرەترە لە (0.05) كەۋاتە بەلگەدارى ئامارىي نىيە. لەگەل ئەۋەشدا بۇ زانىنى قەبارەي كارىگەرىي ياساى ئىتاي دووجا بەكارھىنراۋە، كە بەھاكەي بىرىتى بوو لە (0.047)، ئەمەش دەرخەرى ئەۋەيە، زانىنى چۆنىەتتى ھەلسەنگاندنى ئەۋ فەرھەنگانەي توۋىژىنەۋەيان لەسەر كراۋە، بەپىي پىۋەرى تواناي دۆزىنەۋە كارىگەرىيان نىيە، چۆنكە بەپىي رىژەي دىارىكردى قەبارەي كارىگەرى بۇ ياساى ئەنقۇش، ئەگەر لە ئاستى (0.1) بىت نزمە، لە ئاستى (0.6) مامناۋەندە و لە ئاستى (0.14) و سەرۋتر ئەۋا كارىگەرىي بەرزى دەبىت (Norouzian & Plonsky, 2018: 260).

دۆزىنەۋە (Finding) يەكەم: دوای دەرخستنى چۆنىەتتى ھەلسەنگاندنى ئەۋ فەرھەنگانەي توۋىژىنەۋەيان لەسەر كراۋە، بەپىي پىۋەركانى تىۋرى بوگاردز، سەرەتا بەپىي پىۋەرى تواناي دۆزىنەۋە كە يەكەم بىنەمايە لە ھەلسەنگاندنى فەرھەنگدا، چۆنكە يەكەم پرس، لە بەكارھىنانى فەرھەنگدا بۇ مەبەستى تىگەيشتن سەرھەلدەدات، بەردەستبۋونى زانىارىيە. لە تواناي دۆزىنەۋەدا، ئاسانكارىي دەستراگەيشتن بە بابەتە زانىارىيە خوازراۋەكان لە فەرھەنگدا دەكۆلىتەۋە. ديارە تا ئاسانتر و. لە ھەندىك حالەتدا- خىراتر دەستگەيشتن بە بابەتە

خوازراوه‌کان، له یارمه‌تیدان و چاره‌سه‌رکردنی کیشی زانیاری به‌کاره‌ینه‌ری فه‌ره‌ه‌نگه‌که، سه‌رکه‌وتووتر ده‌بیت.

به‌پیی (الزعی و طلافه، 2012: 196) تیکرای ژمیره‌یی، به‌های جیگیرکراوی پینجه، له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌وه‌ی که ناوه‌ندی مه‌ودای وه‌لامدانه‌وه‌یه، بویه وه‌لامه‌کانی که‌متر له پینج به‌مانای کاریگه‌ری که‌م (نه‌رینی) و وه‌لامه‌کانی زیاتر له پینج مانای کاریگه‌ری به‌رز (ئه‌رینی) دیت. له‌م توژیینه‌وه‌یه‌دا ئه‌وه ده‌رده‌که‌ویت، که له‌نیو فه‌ره‌ه‌نگه ئونلاینه‌کاندا، گوگل ترانزله‌یت که زۆرتین به‌کاره‌ینه‌ری هه‌یه، به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه گه‌یشتوته پله‌ی تاراده‌یه‌ک رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له نیوه‌ی زیاتری به‌های جیگیرکراوی پینجه. هه‌رچی فه‌ره‌ه‌نگه ئونلاینه‌کانی تری وه‌ک: مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر و English Kurdish Translator ه، به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه له‌لای به‌کاره‌ینه‌ر نه‌گه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌یان له نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینج که‌متره. هه‌رچه‌نده له نیو ئه‌و دوو فه‌ره‌ه‌نگه‌شدا به‌کاره‌ینه‌ران که‌میک له فه‌ره‌ه‌نگی مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر رازیترن و ژماره‌ی به‌کاره‌ینه‌رانیشی زیاتره به‌ه‌راورد به‌فه‌ره‌ه‌نگی English Kurdish Translator.

سه‌باره‌ت به‌فه‌ره‌ه‌نگه ئوفلاینه‌کانیش، فه‌ره‌ه‌نگی دیکت بۆکس ژماره‌ی به‌کاره‌ینه‌ری زیاتره به‌ه‌راورد به‌فه‌ره‌ه‌نگه ئوفلاینه‌کانی تر، که‌چی به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه گه‌یشتوته پله‌ی تاراده‌یه‌ک رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له سه‌رووی نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینجه. له‌لایه‌کی تریشه‌وه، فه‌ره‌ه‌نگی English to Kurdish Dictionary، کارزان و هه‌ردی که به‌کاره‌ینه‌ریان که‌متره، که‌چی به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه پله‌ی رازیبوونیان که‌میک زیاتره له فه‌ره‌ه‌نگی دیکت بۆکس. هه‌رچی فه‌ره‌ه‌نگه ئوفلاینه‌کانی تری وه‌ک: ریبین، ریباز و کوردستان به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه نه‌گه‌یشتوته پله‌ی رازیبوونی به‌کاره‌ینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له خواره‌وه‌ی نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینجه، هه‌رچه‌نده

به کارهینه‌ری فرههنگی رڤیین نزیکه‌ی دوو ئه‌وه‌نده‌ی فرههنگی کارزان و بیست ئه‌وه‌نده‌ی فرههنگی English to Kurdish Dictionary یه.

له لایه‌کی تره‌وه، له نیو فرههنگه چاپکراوه‌کاندا، به‌پیی پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه گه‌یشتیته پله‌ی تاراده‌یه‌ک رازیبوون، فرههنگی ئۆکسفۆرد به پله‌ی یه‌که‌م، فرههنگی جاف به پله‌ی دووهم و فرههنگی ئازادی به پله‌ی سییه‌م دیت. سه‌بارهت به فرههنگی چاپکراوی یاد، نه‌گه‌یشتوته پله‌ی رازیبوونی به‌کارهینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له خواره‌وه‌ی نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینجه.

ئهم ئه‌نجامانه له‌گه‌ل ئه‌نجامی تویژینه‌وه‌کانی (Barnhart (1962، Quirk (1975، Tomaszczyk (1979، Béjoint (1981، Jackson (1988، عاصی (1994)، و ثوقی (2003)، موهیبه‌ت (2007)، شریفی و عاصی (2013) یه‌کده‌گریته‌وه، به‌وه‌ی به‌کارهینه‌ران کیشه‌یان له دۆزینه‌وه‌ی وشه‌کان هه‌یه، وشه‌ نوێباو و سه‌رده‌مییه‌کانی تیدا نادۆزنه‌وه، وشه‌ پسه‌پۆرییه‌کانی تیدا نییه، هه‌روه‌ها ئه‌و وشه‌ بیانیه‌یه‌ی له کوردیدا به‌کارده‌هینرین نادۆزنه‌وه. هه‌روه‌ها ئه‌و کۆمه‌لگه‌یه‌ی ئهم تویژینه‌وه‌ی له‌سه‌رکراوه، هه‌مه‌چه‌شینی زیاتری هه‌یه به‌هراورد به‌کاری ئه‌و که‌سانه، که‌ بابه‌ته‌کانیان زۆرتتر قوتابی و مامۆستا و وه‌رگیر بووه.

شرۆڤه‌کردن: دوا‌ی خسته‌ن‌ه‌رووی دۆزینه‌وه‌کان ئه‌وه‌ ده‌رده‌که‌ویت، گشت فۆرماتی فرههنگه‌ دووزمانیه‌ ئینگلیزی-کوردیه‌کان به‌پیی تیوری بوگاردز و پیوه‌ری توانای دۆزینه‌وه نه‌گه‌یشتونه‌ته پله‌ی رازیبوونی ته‌واو له‌لای به‌کارهینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌یان نه‌گه‌یشتوته به‌های جیگیرکراوی پینج یان که‌میک له نیوه زیاتره، یان نیوه‌یه، یانیش له نیوه که‌متره. به‌کارهینه‌ران، وشه‌که‌ نادۆزنه‌وه، وشه‌ نوێباو و سه‌رده‌مییه‌کانی تیدا نییه، وشه‌ پسه‌پۆرییه‌کانی تیدا نییه، یان ئه‌و وشه‌ بیانیه‌یه‌ی له کوردیدا به‌کارده‌هینرین نایاندۆزنه‌وه. ره‌نگه‌ هۆکاری ئه‌مه‌ش بو ئه‌وه‌ بگه‌رپته‌وه فرههنگه‌کان وه‌شانی یه‌که‌میان بیته، یاخود وه‌شانه‌کانی تر له‌گه‌ل وه‌شانی پیشوو گۆرانکارییه‌کی ئه‌وتوی به‌سه‌ردا نه‌هاتیته.

۲.۲. پیوهری توانای تیگه‌یشتن: که دووهم بنه‌مایه له هه‌لسه‌نگاندنی فەر‌هه‌نگدا، بۆ زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئەو فەر‌هه‌نگانه‌ی توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه به‌پیی ئەم پیوه‌ره، هه‌ول‌دراوه سوود له‌هاوکێشه‌ی ئەنۆفا وەر‌بگیریت، له‌خشته‌ی ژماره (5 و 6) دا قه‌باره‌ی نموونه‌ی به‌کاره‌ینه‌ر، تیکرای ژمیره‌یی، لادانی پیوه‌ری، هه‌له‌ی پیوه‌ری فەر‌هه‌نگه‌کان هاتوه. زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئەو فەر‌هه‌نگانه‌ی توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه به‌پیی توانای تیگه‌یشتن خشته‌ی ژماره 5

وه‌سفر‌دن (کۆی گشتی توانای تیگه‌یشتن)				
هه‌له‌ی پیوه‌ری	لادانی پیوه‌ری	تیکرای ژمیره‌یی	قه‌باره‌ی نموته	قه‌ره‌نگه‌کان
0.04167	0.50000	2.4306	144	گۆگل ترانزلایت
0.05752	0.46732	2.3535	66	دیکت بۆکس
0.08921	0.41843	2.4545	22	مایکروسۆفت ترانزلایت
0.12560	0.37680	2.1481	9	ئازادی
0.05651	0.37057	2.3178	43	رێبین
0.08678	0.27442	2.5667	10	جاف
0.08516	0.38083	2.5333	20	کارزان
0.24590	0.65060	2.3810	7	هس‌دی
0.14286	0.37796	2.1905	7	رێناز و کوردستان
0.09240	0.52267	2.3854	32	ئۆکسفۆرد
0.20488	0.50185	2.2222	6	یونیکۆرسه‌ل
0.16667	0.23570	2.1667	2	یاد
0.12543	0.48578	2.1778	15	English Kurdish Translator
0.50000	0.70711	2.1667	2	English to Kurdish Dictionary
0.14019	0.37090	2.4286	7	Other
0.02355	0.46620	2.3844	392	کۆی گشتی

شیکردنه‌وه‌ی ئەنۆفا بۆ زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئەو فەر‌هه‌نگانه‌ی توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه به‌پیی

پیوه‌ری توانای تیگه‌یشتن، خشته‌ی ژماره 6

ئه‌نۆفا				
ناستی گۆزارشت	یه‌های F	تیکرای دووجا	نمره‌ی ئازاد	کۆی دووجاگان
یه‌لگه‌دارتییه	1.058	0.229	14	3.211
		0.217	377	81.768
			391	84.980
				کۆی گشتی

دوای جیه‌جیکردنی جیاوازیی ئەنۆفای کۆی دووجاگان نیوان گرووپه‌کان (3.211) به نمره‌ی ئازادی (14) و تیکرای دووجای (0.229) و به‌های F که ده‌کاته (1.058)، هه‌روه‌ها

کۆی دووجاکانی ناو گرووپهکان (81.768) به نمره‌ی ئازادی (377) و تیکرای دووجای (0.217)، له کۆتاییشدا کۆی گشتیی نیوان گرووپهکان و ناو گرووپهکان بریتیی له (84.980) کۆی دووجاکان و به نمره‌ی ئازادی (391). له ئەنجامدا ئەوه دهردهکه‌وێت، به‌های (P=0.395) گه‌وره‌تره له (0.05) که‌واته به‌لگه‌داری ئاماری نییه. له‌گه‌ل ئەوه‌شدا بۆ زانیانی قه‌باره‌ی کاریگه‌ری یاسای ئی‌تای دووجا به‌کاره‌ینراوه، به‌هاکه‌ی بریتی بوو له (0.037)، ئەمه‌ش دهرخه‌ری ئەوه‌یه، زانیانی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئەو فهره‌نگانه‌ی توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه به‌پێی پێوه‌ری توانای تیگه‌یشتن کاریگه‌ری نییه.

دۆزینه‌وه‌ی دووهم: دوا‌ی دهرخستنی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئەو فهره‌نگانه‌ی توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه، به‌پێی پێوه‌ری توانای تیگه‌یشتنی تیوری بوگاردن، دوا‌ی ئەوه‌ی به‌کاره‌ینه‌ر شوینی زانیارییه‌ و یستراوه‌که‌ی دۆزییه‌وه، پێویسته ئەو زانیارییه‌ لیک‌بدریته‌وه. له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا ئەوه دهرده‌که‌وێت، له‌ نیو فهره‌نگه‌ ئۆنلاینه‌کاندا گوگل ترانزله‌یت زۆرتین به‌کاره‌ینه‌ری هه‌یه و به‌پێی پێوه‌ری توانای تیگه‌یشتن نه‌گه‌یشتوته پله‌ی رازیبوونی به‌کاره‌ینه‌رانی، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له‌ نیوه‌ی به‌های جیگه‌یرکراوی پینچ که‌متره. هه‌روه‌ها فهره‌نگه‌ ئۆنلاینه‌کانی تری وه‌ک: مایکروسۆفت ترانزله‌یته‌ر و English Kurdish Translator یش، به‌پێی پێوه‌ری توانای تیگه‌یشتن نه‌گه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازیبوون له‌لای به‌کاره‌ینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌یان له‌ نیوه‌ی به‌های جیگه‌یرکراوی پینچ که‌متره. هه‌رچه‌نده له‌ نیو فۆرماتی ئەو فهره‌نگه‌دا به‌کاره‌ینه‌ران که‌میک له‌ فهره‌نگی مایکروسۆفت ترانزله‌یته‌ر رازین، له‌گه‌ل ئەوه‌شدا تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی نه‌گه‌یشتوته پله‌ی رازیبوون.

سه‌باره‌ت به‌ فهره‌نگه‌ ئۆفلاینه‌کان، ته‌نیا فهره‌نگی کارزان به‌پێی پێوه‌ری توانای تیگه‌یشتن گه‌یشتوته پله‌ی تارا‌ده‌یه‌ک رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌یه‌که‌ی له‌ سه‌رووی نیوه‌ی به‌های جیگه‌یرکراوی پینچه. هه‌رچی فهره‌نگه‌کانی تری ئەم جو‌ره فۆرماته‌یه، هه‌یج کامیان

نهگه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازی بوون له‌لای به‌کارهینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌بیه‌که‌یان له نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینج که‌متره.

له لایه‌کی تره‌وه، له‌نیو فره‌ه‌نگه چاپکراوه‌کاندا، که به‌پیی پیوه‌ری توانای تیگه‌یشتن نهگه‌یشتیته پله‌ی تاراده‌یه‌ک رازیبوون فره‌ه‌نگی جافه، فره‌ه‌نگه‌کانی تری ئەم جوړه فۆرماته نهگه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازیبوون له‌لای به‌کارهینه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌بیه‌که‌یان له نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینج که‌متره.

به‌م شیوه‌یه له کوی گشت فۆرماتی فره‌ه‌نگی دووزمانیی ئینگلیزی- کوردییه‌کاندا به‌پیی پیوه‌ری توانای تیگه‌یشتن نهگه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌بیه‌که‌یان له خواره‌وه‌ی نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینجه. ئەمه‌ش ده‌رخه‌ری ئەوه‌یه، به‌کارهینه‌ران واتای ته‌واوی وشه‌که‌یان ده‌ستناکه‌وئیت، یان پله‌ی واتاکان زۆر له‌یه‌ک نزیکن، یان نمونه‌ی تایبته بۆ یارمه‌تی پوونکردنه‌وه‌ی واتاکانی تیدا نییه.

شروقه‌کردن: دوا‌ی خسته‌ن‌رووی دۆزینه‌وه‌کان، ئەوه ده‌رده‌که‌وئیت گشت فۆرماتی فره‌ه‌نگه دووزمانیی ئینگلیزی- کوردییه‌کان به‌پیی پیوه‌ری توانای تیگه‌یشتن، له‌لای به‌کارهینه‌رانه‌وه نهگه‌یشتوونه‌ته پله‌ی رازیبوونی ته‌واو، چونکه تیکرای ژمیره‌بیه‌که‌یان نهگه‌یشتووته به‌های جیگیرکراوی پینج، به‌لکو له نیوه که‌میک زیاتره، یانیش له نیوه که‌متره، چونکه به‌کارهینه‌ران یان واتای ته‌واوی وشه‌که‌یان ده‌ستناکه‌وئیت، یان پله‌ی واتاکان زۆر له‌یه‌ک نزیکن، یانیش نمونه‌ی تایبته بۆ یارمه‌تی پوونکردنه‌وه‌ی واتاکانی تیدا نییه.

۳.۲. توانای به‌کارهینان: سئیه‌م بنه‌مایه له هه‌له‌سه‌نگاندنی فره‌ه‌نگدا، بۆ زانیی چۆنیه‌تی هه‌له‌سه‌نگاندنی ئەو فره‌ه‌نگانه‌ی تووژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه به‌پیی ئەم پیوه‌ره، هه‌ول‌دراوه سوود له هاوکیشه‌ی ئەنۆفا وه‌ربگیریت. له خسته‌ی ژماره (7 و 8) دا قه‌باره‌ی نمونه‌ی به‌کارهینه‌ر، تیکرای ژمیره‌بی، لادانی پیوه‌ری، هه‌له‌ی پیوه‌ری فره‌ه‌نگه‌کان هاتوه.

زانینی چۆنیەتی هەلسەنگاندنی ئەو فەرەهنگانەى توێژینه‌وه‌یان لەسەر کراوه بەپێی پێوه‌ری توانای بەکارهێنان خسته‌ی ژماره 7

وه‌سفرکردن (کۆی گشتی توانای بەکارهێنان)				
قەرەه‌تگەکان	قەبارەى تمۆه	تێکرای ژمەری	لادانی پێوه‌ری	هەڵەى پێوه‌ری
گوگل ئرانزله‌یت	144	3.6898	0.79397	0.06616
دیکت بۆکس	66	3.7879	0.81153	0.09989
مایکروسۆفت ئرانزله‌یتەر	22	3.5758	0.55570	0.11848
ئازادی	9	3.6296	1.27415	0.42472
رێبین	43	3.8295	0.55096	0.08402
جاف	10	3.8667	0.44997	0.14229
کارزان	20	4.1500	0.59702	0.13350
هەردی	7	4.1429	0.69007	0.26082
رێباز و کوردستان	7	3.5714	0.53452	0.20203
ئۆکسفۆرد	32	4.0417	0.47707	0.08434
یونیڤەرسێل	6	4.1667	0.27889	0.11386
یاد	2	4.1667	0.70711	0.50000
English Kurdish Translator	15	3.8667	0.94952	0.24516
English to Kurdish Dictionary	2	4.5000	0.23570	0.16667
Other	7	2.9048	0.68622	0.25937
کۆی گشتی	392	3.7832	0.74690	0.03772

شیکردنەوه‌ی ئەنۆقا بۆ زانینی چۆنیەتی هەلسەنگاندنی ئەو فەرەهنگانەى توێژینه‌وه‌یان لەسەر کراوه بەپێی پێوه‌ری توانای

بەکارهێنان خسته‌ی ژماره 8

ئەنۆقا					
	کۆی دووجاگان	نەمرەى ئازاد	تێکرای دووجا	بەه‌ای F	ناستی گۆزارشت
نیوان گروویەکان	16.336	14	1.167	2.180	0.008 بەلگەداره
ناو گروویەکان	201.788	377	0.535		
کۆی گشتی	218.124	391			

دوای جێبه‌جێکردنی جیاوازی ئەنۆقای کۆی دووجاگانى نیوان گروویەکان (16.336) بە نەمرەى ئازادى (14) و تێکرای دووجاى (1.167) و بەه‌ای F که دەکاته (2.180)، هەروه‌ها کۆی دووجاگانى ناو گروویەکان (201.788) بە نەمرەى ئازادى (377) و تێکرای دووجاى (0.535)، له‌ کۆتاییشدا کۆی گشتی نیوان گروویەکان و ناو گروویەکان بریتیه‌ له‌ (218.124) کۆی دووجاگان و بە نەمرەى ئازادى (391). له‌ ئەنجامدا ئەوه‌ دەرده‌که‌وێت، که

به‌های ($P=0.008$) بچووکتره له (0.05)، که‌واته به‌لگه‌داری ئاماری هه‌یه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا بو زانینی قه‌باره‌ی کاریگه‌ری، یاسای ئی‌تای دو‌وجا به‌کاره‌ینراوه که به‌هاکه‌ی بریتی بوو له (0.074)، ئه‌مه‌ش ده‌رخه‌ری ئه‌وه‌یه که زانینی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فره‌ه‌نگانه‌ی تو‌یژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه، به‌پیی پی‌وه‌ری توانای به‌کاره‌ینان کاریگه‌رییان نییه.

بو زانینی شیکردنه‌وه‌ی جیاوازی له نیوان توانای به‌کاره‌ینان له فره‌ه‌نگی دو‌وزمانی (ئینگلیزی-کوردی) یه‌کاندا به‌پیی پی‌وه‌ری توانای به‌کاره‌ینان، هه‌ول‌دراوه سوود له ریگه‌ی پۆست هۆک؛ ئیل ئیس دی ($Post\ hoc\ test; LSD$) وه‌ربگیریت، چونکه به‌م ریگه‌یه ده‌توانریت جیاوازی ئاماری به‌گویره‌ی په‌یوه‌ندی ئه‌و گۆراوانه بدۆزریته‌وه، که به‌لگه‌داری ئاماریان هه‌یه ($35: Armstrong\ \&\ Hilton, 2006$). هه‌روه‌ک له خشته‌ی ژماره (9) پیشاندراوه:

شیکردنه‌وه‌ی جیاوازی له نیوان توانای به‌کاره‌ینان له فره‌ه‌نگه‌کاندا، خشته‌ی ژماره 9

تاوی قدره‌تگ		جیاوازی تاودند	هه‌له‌ی پی‌وه‌ری	ئاستی گۆزارشت	
گوگل ترانزله‌یت	کارزان	-0.46019*	0.17458	0.009	یه‌لگه‌داره
	ئۆکسفۆرد	-0.35185*	0.14298	0.014	یه‌لگه‌داره
مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر	کارزان	-0.57424*	0.22604	0.011	یه‌لگه‌داره
	ئۆکسفۆرد	-0.46591*	0.20262	0.022	یه‌لگه‌داره
کارزان	گوگل ترانزله‌یت	0.46019*	0.17458	0.009	یه‌لگه‌داره
	مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر	0.57424*	0.22604	0.011	یه‌لگه‌داره
ئۆکسفۆرد	گوگل ترانزله‌یت	0.35185*	0.14298	0.014	یه‌لگه‌داره
	مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر	0.46591*	0.20262	0.022	یه‌لگه‌داره

به‌رچه‌اوکردنی خشته‌ی سه‌ره‌وه، بو زانینی شیکردنه‌وه‌ی جیاوازی له نیوان توانای به‌کاره‌ینان له فره‌ه‌نگانه‌ی تو‌یژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه، به‌پیی پی‌وه‌ری توانای به‌کاره‌ینان ده‌رده‌که‌ویت، فره‌ه‌نگی گوگل ترانزله‌یت له‌گه‌ل فره‌ه‌نگی کارزان و ئۆکسفۆرددا به‌لگه‌داری ئاماری هه‌یه، چونکه به‌های (P) ده‌کاته (0.009) و (0.014). ئه‌مه‌ش به‌پیی ئاستی به‌لگه‌داری تو‌یژینه‌وه بریتیه له (0.05). هه‌روه‌ها فره‌ه‌نگی مایکروسۆفت ترانزله‌یتەر له‌گه‌ل فره‌ه‌نگی کارزان و ئۆکسفۆرددا به‌لگه‌داری ئاماری هه‌یه، چونکه به‌های (P) ده‌کاته (0.011) (0.022). ئه‌مه‌ش به‌پیی ئاستی به‌لگه‌داری تو‌یژینه‌وه بریتیه له (0.05).

دۆزینه‌وه‌ی سینیهم: دوا‌ی دهرخستنی جیاوازی له نیوان توانای به‌کاره‌یتان له فره‌ه‌نگی دوو‌زمانی (ئینگلیزی-کوردی) یه‌کاندا به‌پیی پیوه‌ری توانای به‌کاره‌یتان، ئه‌وه دهرده‌که‌و‌یت، به‌کاره‌یتانه‌رانی فره‌ه‌نگی گوگل ترانزله‌یت و مایکرو‌سۆفت ترانزله‌یتەر، هه‌روه‌ها به‌کاره‌یتانه‌رانی فره‌ه‌نگی ئۆفلاینی کارزان و فره‌ه‌نگی چاپکراوی ئۆکسفۆرد تارا‌ده‌یه‌ک زانیاریان له‌سه‌ر به‌کاره‌یتانی وشه‌که هه‌یه، به‌وه‌ی ئاگاداری باب‌ته‌کانی وه‌کو تایبه‌تمه‌ندییه‌ ریزمانییه‌کان، له‌گه‌ل یه‌کهاتن، دیسکۆرس، گونجاوبوونی وشه‌ له‌ پروانگه‌ی پراگماتیکییه‌وه‌ن. له‌نیو ئه‌و به‌لگه‌دارانه‌شدا فره‌ه‌نگی کارزان به‌رزترین تیکرای ژمیره‌یی تۆمارکردوه‌.

دوا‌ی دهرخستنی چۆنیه‌تی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌و فره‌ه‌نگانه‌ی تویژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر کراوه‌، به‌پیی پیوه‌ری توانای به‌کاره‌یتانی تیوری بوگاردن، دوا‌ی ئه‌وه‌ی به‌کاره‌یتانه‌ر شوینی زانیارییه‌ ویستراوه‌که‌ی دۆزییه‌وه‌ و لیکدانه‌وه‌ی بو کرد، پیویسته‌ له‌ به‌کاره‌یتانی دروستی وشه‌که له‌ پرووی تایبه‌تمه‌ندی ریزمانی، زانیاری و نمونه‌کان دلیا بیت تا به‌ دروستی به‌کاربه‌یتیت. هه‌روه‌ها زۆربه‌ی زانیارییه‌کان له‌سه‌ر به‌کاره‌یتان ده‌توانریت به‌ شیوه‌ی کۆدکراو بدۆزرینه‌وه‌ و زۆرجاریش به‌کاره‌یتانی جیاواز به‌ نمونه‌ ده‌سه‌لمیتریت.

به‌پیی دۆزینه‌وه‌کانی ئه‌م تویژینه‌وه‌یه دهرده‌که‌و‌یت، له‌ نیو فره‌ه‌نگه‌ ئۆنلاینه‌کاندا به‌ پله‌ی یه‌که‌م English Kurdish Translator دیت، که به‌پیی پیوه‌ری توانای به‌کاره‌یتان گه‌یشتۆته پله‌ی زۆر له‌ رازیبوونی به‌کاره‌یتانه‌رانی، چونکه به‌رزترین تیکرای ژمیره‌یی تۆمارکردوه‌ و به‌هاکه‌ی زۆر نزیکه‌ له‌ به‌های جیگیرکراوی پینج. هه‌روه‌ها فره‌ه‌نگه‌ ئۆنلاینه‌کانی تری وه‌ک: گوگل ترانزله‌یت به‌ پله‌ی دووهم و مایکرو‌سۆفت ترانزله‌یتەر به‌ پله‌ی سینیهم دیت، که به‌پیی پیوه‌ری توانای به‌کاره‌یتان گه‌یشتۆنه‌ته پله‌ی رازیبوونی به‌کاره‌یتانه‌ر، چونکه تیکرای ژمیره‌یییه‌که‌یان له‌ نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینج زیاتره‌. سه‌باره‌ت به‌ فره‌ه‌نگه‌ ئۆفلاینه‌کان هه‌موو فره‌ه‌نگه‌کان به‌پیی پیوه‌ری توانای به‌کاره‌یتان گه‌یشتۆنه‌ته پله‌ی رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره‌یییه‌که‌یان له‌ سه‌رووی نیوه‌ی به‌های جیگیرکراوی پینج یان زۆر نزیک له‌ پینجه‌.

له ناو فۆرماتی ئەم جۆره فه ره نه نگه شدا، فه ره نه نگه English to Kurdish Dictionary به رزترین تیکرای ژمیرهیی و فه ره نه نگه ری باز و کوردستان نزمترین تیکرای ژمیرهیی تۆمارکردوه.

له لایه کی تره وه، له نیو فه ره نه نگه چاپکراوه کاند، به رزترین تیکرای ژمیرهیی تۆمارکردبیت و هه روه ها به پپی پیوه ری توانای به کارهینان گه شتبیته پله ی رازیبوون فه ره نه نگه یاده، هه رچی فه ره نه نگه کانی تری ئەم جۆره فۆرماته ن وه ک فه ره نه نگه ئۆکسفۆرد به پله ی دووهم، جاف به پله ی سییه م و ئازادی به پله ی چواره م دیت، به مه ش به پپی پیوه ری توانای به کارهینان گه شتوونه ته پله ی رازیبوون له لای به کارهینه ر، چونکه تیکرای ژمیره یی که یان له نیوه ی به های جیگیرکراوی پینج زیاتره.

کۆی گشتی فۆرماتی فه ره نه نگه دووزمانی ئینگلیزی- کوردییه کاند به پپی پیوه ری توانای به کارهینان گه شتوونه ته پله ی رازیبوون، چونکه تیکرای ژمیره یی که یان له سه رووی نیوه ی به های جیگیرکراوه یانیش زۆر نزیکه. هه روه ها له نیو شیاندا فه ره نه نگه ئۆفلاینی English to Kurdish Dictionary به رزترین تیکرای ژمیره یی له سه ر ئاستی هه ر س جۆری فۆرماتی فه ره نه نگ تۆمارکردوه.

شروقه کردن: دوا ی خسته پرووی دۆزینه وه کانی ئەم توێژینه وه یه، ئەوه ده رده که ویت گشت فۆرماتی فه ره نه نگه دووزمانی ئینگلیزی- کوردییه کان به پپی تیوری بوگاردز و پیوه ری توانای به کارهینان گه شتوونه ته پله ی رازیبوون له لای به کارهینه ران، چونکه تیکرای ژمیره یی که یان گه شتوته به های سه رووی نیوه ی ئەو به هایه ی که جیگیرکراوه له سه ر پینج. ئەمه ش ئەوه ده گه یه نیت به کارهینه ران تاراده یه ک زانیاریان له سه ر به کارهینانی وشه که هه یه، به وه ی ئاگاداری بابه ته کانی وه ک: تایبه تمه ندییه ریزمانییه کان، له گه ل یه که اتن، دیسکۆرس، گونجاو بوونی وشه له روانگه ی پراگماتیکییه وه ن.

ئه نه جامه کان

1. به پێی داتای ئەم تویژینە وەهیه، زۆر بەی بەکارهێنەرانی لهو فهرههنگانهی ئاماژەیان پیکراوه، رازی نین. به له بهرچاوگرتهی ئەوهی ئەو فهرههنگانه کیشهی زۆریان له پیکهاته و ناوهڕۆکدا ههیه، یهکیک له ئەگه رهکانی بهردهوامی بهکارهێنانی ئەو جۆره فهرههنگانه له لایه ن بهکارهێنەرانه وه بههۆی نه بوونی راهێنانی دروست و نه ناسینی پێویستییه راسته قینهکانی بهکارهێنەرانه، چ له لایه ن خۆیان وه و چ له لایه ن فهرههنگنوسانه وه بێت. بۆ نمونه فهرههنگه چاپکراو و هه ندیک له فهرههنگه ئۆفلاینهکان له لایه ن بهکارهێنەرانه وه به له بهرچاوگرتهی تۆماری نمره نزمهکانیان، گوزارشته له پێویستی راهێنانی بهکارهێنەرانی بۆ بهکارهێنانی دروستیی فهرههنگهکان.

2. گونجاوترین فهرههنگ به پێی پێوهری توانای دۆزینه وه فهرههنگی ئۆفلاینی English to Kurdish Dictionary یه، بهرزترین تیکرای ژمیرهیی له سه ر ئاستی هه ر سێ جۆری فۆرماتی فهرههنگ تۆمارکردووه. هه رچهنده فهرههنگی ئۆفلاینی گووگل ترانزلهیت تیکرای ژمیرهیی هه کهی 0.0174 که مته ره له و فهرههنگه، واته به ها کهیان زۆر له یه ک نزیکه. ههروه ها فهرههنگی ئۆکسفۆرد له نیو فهرههنگه چاپکراوهکاندا به پێی پێوهری توانای دۆزینه وه، بهرزترین تیکرای ژمیرهیی تۆمارکردووه. بهلام هه یچ یه کیک له فۆرماتی فهرههنگهکان نه گه یشتوونه ته پله ی رزاییونی بهکارهێنەرانی، به لکو له پله ی تارادهیه ک رازی بوون وه ستاوه.

3. به پێی پێوهری توانای تیگه یشتن فهرههنگی مایکرو سۆفت ترانزلهیت ره له نیو فهرههنگه ئۆفلاینهکان، فهرههنگی کارزان له نیو فهرههنگه ئۆفلاینهکان و فهرههنگی جاف له نیو فهرههنگه چاپکراوهکاندا بهرزترین تیکرای ژمیرهییان تۆمارکردووه.

4. به پێی پێوهری توانای بهکارهێنان، فهرههنگی English Kurdish Translator له نیو فهرههنگه ئۆفلاینهکان، فهرههنگی English to Kurdish Dictionary له نیو فهرههنگه ئۆفلاینهکان و فهرههنگی یاد له نیو فهرههنگه چاپکراوهکاندا بهرزترین تیکرای ژمیرهییان تۆمارکردووه.

پیشنیازهکان

له ههر یه کتیک لهو فرههنگانهی که باسکراون، تهنانهت نویترینیشیان، نه له کۆکردنهوهی زانیاری و نه له پرۆسیسکردنی زانیاری و نوینهرایهتیکردندا، کۆمپیوتەر وهک ئامرازیکی کارکردن بهکارنههینراوه. به واتایهکی تر، هیچ کام لهو فرههنگانهی باسکراون، به مانا مۆدیرنهکهی پهیکه ره-بناغه نین. بۆیه به له بهرچا و گرتنی ئهوهی، زۆربهی بهکارهینهران باسیان له کیشهی فرههنگهکانی ئیستا کردووه وهک "نه دۆزینهوهی زانیاری" و "نه بوونی زانیاری نوئ"، بهکارهینانی پهیکه رهیهکی ئهلیکترۆنی له نووسینی فرههنگدا پیشنهادهکریت بۆ بریاریکی باشر و وردتر له دروستکردن لهم حاله تانه دا: هه لێژاردنی لیستی وشهکانی فرههنگ به دیاریکردنی فریکوینسی وشهکان و گرنگیدان بهو وشه ئهگه رییانهی که بهکارهینەر مامه لهیان لهگه لدا دهکات، جیاکردنهوهی واتای دروست، پیشکه شکردنی پیناسه ی ورد، خسته پرووی زانیاری نوێکراوه له فرههنگه که دا و ئهگه ری نوێکردنهوهی وهشانی داها تووی فرههنگه که، لابردنی زانیاری ناپیویست یان نه شیوا له فرههنگه کاند، سوودوه رگرتن له تیۆری زمانه وانی و ئیتنۆگرافی بۆ بهرزکردنهوهی کوالیتی کار (به پی پی پیویستی بهکارهینەر) یش شتی که که پیویسته له بهرچا و بگیری ت، هه روه ها بهکارهینانی پهیکه رهیهکی ئهلیکترۆنی بۆ دروستکردن و فراوانکردنی فرههنگه ئهلیکترۆنییهکان به ئامانجی هاندان و پیشخستنی بهکارهینانی زیاتری فرههنگهکان (به هۆی ئاسانکاری بهکارهینانی ئه و چۆره فرههنگانه) بنه مایه کی دیکه یه که ده بی ت په پره و بکری ت.

سه‌چاوه‌کان

الزعيبي، محمد بلال و الطلافحة، عباس. (2012). *النظام الاحصائي SPSS فهم وتحليل البيانات الاحصائية*، الطبعة الثالثة، الجامعة الاردنية.

شريفى، ساغر. (2012). *فرهنگهای عمومی یکزبانہ ی معاصر فارسی: یک پژوهش موردی*، پایان نامه دکتري رشته زبانشناسی همگانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پژوهشکده زبانشناسی، گروه زبانشناسی.

عاصی، مصطفى. (1994). *طراحی برای تهیه فرهنگهای تخصصی با کمک کامپیوتر*، در مجموعه مقالات دومین کنفرانس زبان شناسی نظری و کاربردی، با کوشش علی میر عمادی، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.

موهبت، نگار. (2007). *بررسی و تعیین اولویت های فرهنگ نگاری بر اساس نیاز کاربران فارسی زبان*، پایان نامه کارشناسی ارشد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

وثوقی، حسین. (2003). *واژه شناسی و فرهنگ نگاری در زبان فارسی*، تهران، باز.

Armstrong, R. & Hilton, A. (2006). *Post Hoc Tests*. 34-36. 10.1002/9780470905173.ch7.

Barnhart C. (1962). *Problems in Editing Commercial Monolingual Dictionaries*, in: F Householder and S Saporta (Eds). *Problems in Lexicography Publication twenty-one of the Indiana University Research Centre in Anthropology, Folklore and Linguistics*. Bloomington: Indiana University 161-181

Béjoint, H. (1981). *The foreign student's use of monolingual English dictionaries: a study of language needs and reference skills*. Applied Linguistics 2(3) 207-222

Bogaards, P. (1996). *"Dictionaries for Learners of English"* in International Journal of Lexicography. 9(4), p. 277-320.

Bogaards, P. (2003). *"Uses and users of dictionaries"* in *A Practical Guide to Lexicography*. Piet van Sterkenberg (Ed.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Chapman, R. L. (1977). *Dictionary Reviews and Reviewing: 1900- 1975*. In: Raymond, J.C. and I. W. Russell (eds.), James B. McMillan: *Essay in Linguistics by His Friends and Colleagues*, pp. 143- 161. University of Alabama Press.

Foster et al. (2009). *An Introduction to Psychological Statistics*, University of Missouri-St. Louis, Rice University, & University of Houston.

Hartmann. R and Gregory James. (1998). *Dictionary of Lexicography*. London: Rutledge.

Hartmann. R. (2001). *Teaching and Researching Lexicography*. London and New York: Longman.

Jackson H, (1988). **Words and Their Meaning**. London: Longman

Landau, S. I. (1989). *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*. London: Cambridge University Press.

Nielsen, S. (2009). "*Reviewing printed and electronic dictionaries*" in *Lexicography in the 21st Century*. S. Nielsen and S. Tarp (Eds). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing House.

Norouzian, Reza & Polonsky, Luke. (2018). *Eta- and partial eta- squared in L2 reaserch: A coautionary review and guide to more appropriate usage*. Second Language Reasearch. 026765831668490. 10.1177/0267658316684904.

Quirk, R. (1975). *The social impact of dictionaries in the UK*. In: R McDavid and a Duckett (Eds). *Lexicography in English*. New York: Annals of the New York Academy of Sciences 211 76-88

Svensén, B. (2009). *A Handbook of Lexicography: The Theory and Practice of Dictionary- Making*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taber, KS. (2017). *the use of Cronbach's alpha when developing research instruments in science education*. 10.17863/ CAM.8256.

Tomaszczyk J. (1979). *Dictionaries: users and uses*. Glottodidactica 12 103-119.

ملخص البحث

تقييم القواميس هو أحد المبادئ العلمية لتحسين القواميس، وبشكل عام، تتعرض القواميس للنقد في الغالب من قبل الكتاب والنقاد الأدبيين أو معلمي العلوم الإنسانية في المنشورات. الغرض الرئيسي من تقييم القاموس هو نقل المعلومات إلى المستخدم وتحديد نقاط القوة والضعف في القواميس للنظر فيها في الإصدارات اللاحقة. في اللغة الكردية، لم يكن هناك تقييم للثقافة على أساس نظريات ومعايير محددة للنقد الثقافي. تقيم هذه الدراسة شكل بعض القواميس العامة ثنائية اللغة الإنجليزية-الكردية (على الإنترنت، أوفلاين و المطبوعة) وفقاً للمعايير النظرية للنقد الثقافي.

تشرح هذا البحث بعض خصائص النقد الثقافي، ومعايير النقد الثقافي، وعينة من نقد Bogaards والمعايير التي أصبحت أساساً لتقييم الثقافة (المعايير: القدرة على العثور، والقدرة على الفهم، والقدرة على الاستخدام). البيانات والأدوات المستخدمة في هذا البحث هي الاستبيانات وطرق المسح، والتي يتم تنفيذها من خلال العودة إلى مختلف المستخدمين للثقافات ثنائية اللغة وتقديم الاستبيانات لهم. ولتحقيق ذلك تم توزيع استبيانات على عدد من المستخدمين بعد الإجابة على أسئلة الاستبيان واختبرت النتائج باستخدام الاختبار الإحصائي واستخدم برنامج SPSS 2022 لتحليل النتائج. يتكون مجتمع البحث من متحدثين باللغة الكردية الوسطى في محافظات أربيل والسليمانية و حلبجة. توصلت الدراسة إلى عدة استنتاجات، أهمها أن معظم المستخدمين لا يتمتعون بمستوى عالٍ من الرضا عن القواميس التي أشاروا إليها، وأنهم سجلوا متوسطاً حسابياً منخفضاً وفقاً لمعايير نظرية النقد Bogaards.

الكلمات المفتاحية : المستخدم، تنسيق القاموس، معايير Bogaards: القدرة على الاكتشاف، والقدرة على الفهم، والقدرة على الاستخدام